

SLAVKO PAVEŠIĆ

Opet bilježimo težak gubitak hrvatske jezikoslovne znanosti. Nedavno je, 9. prosinca 1975, umro istaknuti jezikoslovac, suradnik Jezika, znanstveni savjetnik Instituta za jezik u Zagrebu dr. Slavko Pavešić.

Slavko Pavešić je višestruko zadužio našu jezičnu znanost i dao golem doprinos našoj kulturi, a neprolazna mu je i povijesna zasluga što je kao zadnji urednik (nakon Daničića, Valjavca, Budmanija, Maretića i Musulina) završio *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, to najveće, po mnogočemu i najznačajnije djelo hrvatske, jugoslavenske i slavenske filologije i jedno od najopsežnijih i najvrednijih djela te vrste u svijetu. Dovoljno je podsjetiti riječi Strossmayerovih da je Rječnik »tako monumentalno djelo . . . kao univerzitet, akademija . . . đakovačka katedrala«.

Slavko Pavešić je radio na Akademijinu Rječniku punih dvadeset i pet godina. Rječnik je iscrpao svu njegovu životnu snagu i upravo u času kad ga je završio i kad je kao delegat Jugoslavenske akademije otišao na znanstveni skup u Beograd posvećen 150. obljetnici rođenja Đure Daničića, začetnika i prvog urednika Akademijina Rječnika, onog istog rječnika koji je Slavko Pavešić priveo kraju kao zadnji njegov urednik, zanavijek je sklopio svoje umorne oči.

Slavko Pavešić se rodio u Konjicu 9. lipnja 1912. godine. Osnovnu školu i gimnaziju polazio je u Sarajevu. Studirao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Bio je čovjek živahna i nemirna duha, svestrano zainteresiran, progresivno usmjeren i primjerno djelatna. Prošao je životni put od zapostavljanoga i proganjanoga intelektualca u staroj Jugoslaviji do sudionika NOB-a i aktivnoga društvenoga, kulturnoga i znanstvenoga radnika u novoj Jugoslaviji.

Svoju stručnu i znanstvenu djelatnost započeo je Slavko Pavešić još prije drugoga svjetskoga rata (književno-povijesni prikazi, prijevodi i kritike). Najveću stručnu i znanstvenu djelatnost razvija nakon dolaska u Institut za jezik JAZU (1950). Osim rada na Rječniku Jugoslavenske akademije objavio je velik broj jezikoslovnih priloga u stručnim časopisima, među njima više zapaženih članaka i u Jeziku (v. Bibliografija Jezika I–XX. godišta, Zagreb, 1974). Bio je sudionik Novosadskih razgovora i član Pravopisne komisije koja je izradila Pravopis objavljen 1960. godine. Jedan je i od urednika Rječnika Matice srpske i Matice hrvatske. Zapaženo mjesto pripada Slavku Pavešiću i u radu na stručnoj terminologiji (npr. suautorstvo na *Terminologiji veterinarske i humanomedicinske parazitologije*). U Institutu za jezik izradio je (sa suradnicima) *Jezični savjetnik s gramatikom* (izdao Nakladni zavod MH, Zagreb, 1971), osebujan priručnik za veoma široke potrebe jezične primjene.

Slavko Pavešić je dao vrijednih dijalekatnih priloga (o nekim bosanskim ijekavskim govorima i o čakavskim govorima u Lici). S područja jezične povijesti najvažnija je i najopsežnija Pavešićeva radnja *Jezik Stjepana Matijevića*, bosanskoga pisca 17. stoljeća. Tom je radnjom postigao autor i doktorat filoloških znanosti (objavljena u *Raspravama Instituta za jezik JAZU u Zagrebu*, 1 (1968)). Uz sve ostalo organizirao je i izradbu *Dopuna Akademijina Rječnika*.

Kao član Instituta za jezik nesebično je radio na uvođenju u znanstveni rad mladih kadrova i općenito se isticao u organizaciji znanstvenoga rada u Institutu. U Institutu je organizirao izradbu *Priručne gramatike hrvatskoga književnog jezika* kojoj je i suautor i urednik (upravo predana izdavaču). Bio je i suradnik na izradbi *velike gramatike našega jezika* koja se također izrađuje u organizaciji Instituta.

Za sve što je učinio i za što nas je zadužio odajemo Slavku Pavešiću zasluženo priznanje. Hvala mu u ime naše jezikoslovne znanosti i posebno u ime Uredništva, suradnika i prijatelja Jezika. Njegov lik i njegovo djelo trajno će ostati u našim srcima i u našem sjećanju.

Božidar Finka

LJUDEVIT GAJ KAO VIŠESTRUKI POBJEDNIK

Ljudevit Jonke

1. – Premda se nedavno navršilo 100 godina od smrti Ljudevita Gaja (1809—1872), vrlo uspješnog organizatora i provoditelja preporodnih ideja u prvoj polovici 19. stoljeća u hrvatskom narodu, ipak je znatan dio njegova djelovanja ostao i do danas zagonetan i nedovoljno provjeren. Pokazuje to u znatnoj mjeri i posljednja knjiga, koja obrađuje i ocjenjuje djelatnost hrvatskog preporoditelja Ljudevita Gaja, a to su »Radovi u povodu 100. godišnjice smrti Ljudevita Gaja«, što ih je g. 1973. izdao u Zagrebu Institut za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu. Ta je knjiga sa 303 strane teksta nastala na temelju referata koje su na znanstvenom skupu u povodu 100. godišnjice smrti Ljudevita Gaja (20. IV. 1872) podnijeli jugoslavenski i neki inozemni povjesničari, probijajući se kroz mnoštvo inicijativa i ostvarenja toga izuzetnog javnog radnika i na književnom i na jezičnom i na kulturnom i na političkom području njegove javne i tajne djelatnosti. Kao što je u uvodnoj studiji »Ljudevit Gaj kao historiografski problem« pokazao ugledni hrvatski povjesničar Jaroslav Šidak, profesor hrvatske povijesti na Sveučilištu u Zagrebu, i danas se može zajedno s njim tvrditi ovo: »Niti nakon tolikih istraživanja koja su književni historičari i zatim povjesničari uopće posvetili objašnjenju ličnosti i djelatnosti Ljudevita Gaja ne možemo na kraju reći da su oni taj rad priveli konačnom završetku. Štoviše, kad bi i sva sporna pitanja bila izvedena načisto, još bi uvijek ocjena tog čovjeka ovisila o različitim stajalištima koja se izmiču znanstvenom istraživanju kao takovu.«¹

Gaj je u prvom redu bio ideolog, nacionalni i politički, hrvatski, ilirski i jugoslavenski. Stekao je zbog toga ideološkog rada ne samo velike zasluge nego i priznanja, ali i mnogobrojne kritike. Gaj je bio i reformator hrvatskoga pravopisa i utemeljitelj prvoga zajedničkog hrvatskog književnog jezika, i to mu se danas priznaje kao najveća zasluga, ali i današnje ocjene o rezultatima toga njegova rada nisu jedinstvene, nego često romantične i nerealne. Gaj i Karadžić u tom se području izjednačuju s obzirom na sličnu djelatnost među Hrvatima i Srbima, ali i opet mnogi olako prelaze preko značajnih razlika u njihovu djelovanju i postavljanju ciljeva. Gaj je bio i političar, pa je kao takav sjedio neko vrijeme i u zatvoru; upuštao se i u revolucionarne pokušaje oslobađavanja južnih Slavena uz pomoć Rusije, Srbije, poljskih revolucionaraca, ali i među najnovijim rezultatima i istraživača o 100. godišnjici njegove smrti prikazano je to kao politička naivnost i vlastita nesreća. Gaj je bio, navodi se, i u obavještajnoj službi Austrije, Srbije, Rusije, a u isto vrijeme na

¹ Radovi Instituta za hrvatsku povijest, knj. 3, Zagreb 1973, str. 32-33.